

BU KALEM MELÛN®*

Enis Batur'un yayınevimizdeki kitapları:

60 mm Dizüstü Meşkler ve İçcep Meşklere
Elma / *Örgü Teknikleri Üzerine Bir Roman Denemesi*
Bu Kalem - *Bukalemun*
Bu Kalem - *Melûn*
Bir Varmış Bir Okmuş
Geronimo'nun Ölümü
Gülmekten Ölmek / *Çekmeceler Kitabı*
Gönderen: Enis Batur
Gövde'm
Hâneberduş
Hepsi
Kediler Krallara Bakabilir
Kravat
Kırkpâre
Kitap Evi
Kulak
Kurşunkalem Portreler
Kütüphane
Oktay Rifat'a Doğru
Plati / *Bir Ada Denemesi*
Rönesans'ın Serüveni
Modernizmin Serüveni
Su Tüyün Üzerinde Bekler
Suya Seng
Sır / *Bir Oynaşı*
Simültane Cınnet (*Yiğit Bener ile birlikte*)
Yazboz
Son Modernler / *Edebiyat Üzerine Denemeler 1*
Yazının Sınır Boyuna Yolculuklar / *Edebiyat Üzerine Denemeler 2*
Karanlıktan Işık Yontanlar / *Sanat Üzerine Denemeler 3*
Öteki Pusula / *Sanat ve Edebiyat Üzerine Denemeler 4*

*SEL YAYINCILIK

*SEL YAYINCILIK

Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:

Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat

Cağaloğlu - İstanbul

E-mail: siparis@selyayincilik.com

Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 845

ISBN 978-975-570-851-5

BU KALEM MELÛN®

Enis Batur

© Enis Batur, 2016

© Sel Yayıncılık, 2016

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı

Yayına hazırlayan: Mısra Gökyıldız

Kapak tasarımı ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: YKY, 1997

Sel'de Birinci Baskı: Mart 2017

Baskı ve Cilt: Yayıncılık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Enis Batur

Bu Kalem Melûn©

Bu kitabın özelliği, bu kitabın bir parçası olabileceksen onun kendisi olmasından kaynaklanıyor.

Herkesin hayatında köklü bir tutkunun yeri var mıdır bilmiyorum; herkesin yaşamına tutkusu mu yön verir, bunu da – bütün bildiğim, yaklaşık yirmibeş yıldır hayatıma yazma tutkusunun biçim verdiği. Öte yandan, bir tutku mudur yazmak, bir tür hastalık mıdır, yoksa hastalığı erteleme/sürüncemede bırakma uğraşı mı, bunu bile yazdım ben: Bakınız: *Yazboz*. Yazdım, ama çözmek, soruların kesin yanıtlarına kavuşmak için değil, onlara dokunmak, daha yakından bakmak için kurcaladım sorunları.

Yazmak, insanın hayatının ana eksenini kurma yolunda benimseyeceği fiil olabilir de, tek yapıp ettiği bu değildir, olamaz. Yıllar önce başka bir yazarın cümlesine sığınmışım: “Hayatımda birlik kurmak için yazıyorum.” Birliđin pusulası, ana edimi, amaç-merkezi yazmak: Yazı’nın başı ucu vardır, yoktur.

Kitap yazmak, kitap yapmak, Kitab’ı yapmak bambaşka bir şey. Ne olursa olsun, nasıl olursa olsun (riverrun!) başı ucu vardır, olur. Yazı ondan kalıbını, yatağını, debisini bulur. Biçime girer. Bütünlüğünü, bütünselliğini, bütünlenişini yoklar durmadan. Demişim ya: Bir kitabı yazmamak, yapmamak için binbir gerekçeyle karşılaşılır. Yazılıyor yapılıyorsa, eşik aşıldığı için.

Bu kitabın özelliği, bu kitabın bir parçası, parçalarından biri olabileceksen, onun kendisi olmasına dayanıyorsa – işin içinde

sıradışı bir yaklaşım var demektir. Dönüp gölge-altına bakmak, gölgeyi gövdeden ayıran neyse onu ışığa tutmak, ona ışık tutmak gerekiyor.

Bu Kalem Bukalemun'a içinden bakarken, “yapılmış bir kitap bu” yorumuna dayanmıştım: Herbiri yazılmış parçalardan oluşan, ama o kitap öngörülerek yazılmamış parçalardan oluşan bir bütünlüktü ortaya çıkan.

Bu Kalem Melûn da yapılmış bir kitap, öncekinden önemli bir farkla ayrılıyor gene de: Yazılmamış parçalardan; herbiri yazılmış/yazılacak olsaydı ayrı, bir başına birer kitap olarak pekâlâ düşünülebilecek, düşünülmüş parçalardan, parça-tasarılardan oluşan bir başka bütünlük bu.

İmdi, yazılmamış olan(lar)dan yapılmış bir kitap ne demeye gelebilir, sorusu da kurcalıyor burada.

Bir kitap ki içeriği, çünkü içerdikleri yazıl/a/mamış, oysa kendisi yazılmış – yapılmış.

Dönüp gölge-altına bakmak öyleyse.

Bu Kalem Melûn, 1973-1996 yılları arasında oluşmuş 66 projenin anahatlarını yanyana getiriyor.

Yazmayı düşündüğüm, tasarladığım, kurmaya çalıştığım irili ufaklı kitap silüetleri. Binbir gerekçeden herhangi biri, kimi zaman da birkaçı nedeniyle başlayamadığım, sürdüremediğim, bitiremediğim 66 kitap tasarısı yer alıyor bu toplamda.

Bir tasarımın kıvılcımının peydahlanması, ağır aksak ya da hızla ateşe dönüşmesi, ateşin diri tutulması ya da sönmeye terk edilmesi süreçleri üzerine sayfalar dolusu yazdığım için olsa gerek, tekrarlamıyorum: Tasarımın kitaba dönüşmesi nasıl birden fazla etmene bağlıysa, dönüşmemesi de birden fazla (başka) etmene bir o kadar bağlıdır.

Zaman darlığından, istek azlığından (çokluğundan), “Hayat araya girdiği”nden, başka (daha doğru) bir vakte ertelendiğin-

den bir tasarı, tohum halinde, cenin halinde, ölüdoğan ya da düşük halde kalır, kalabilir.

Bu, her seferinde, yazılmış-olanın yazılamamış-olana önem açısından ağır basmasına bağlanamaz üstelik: Yazılan kaçışı, yazılamayan basiret bağlanmasını taşıyabilir içinde.

Öyle ya: Yazı utku değil, tam tersine bir tür sürekli bozgunsa (demiştım), yazılamayan bozguna diklenişin yollarından birini de gösteriyor olabilir.

Bu Kalem Melûn'a seçtiğim projelerin "fikir"lerle karıştırılmamasını dilerim. Proje, meyve çekirdeğin etrafında hayli çalıştıktan, onu sarmalayıp çerçevelemeye koyulduktan sonra proje halini alır: Bir anda belirip kağıda düşülmüş, sonra da orada unutulmuş terkedilmiş bir birim sayılmamalıdır. Tam tersine, saatlar ve günler, aylar ve yıllar ister bir proje; uçucu, gelip geçici değildir: Takılır, oylar, zonklatır, herşeyden önemlisi çalıştırır.

Bir noktada, bir noktadan sonra sürçer gene de. Duraklar, bekler, bekletir, yürümez, tıkanır. Enikonu biçim almış, sınırlarını kovalamışken hem de. Neden ve neresinden soğursa, soğur. Gelişmesi kesilen, sekteye uğrayan, bir daha da o çizgiyi yakalayamayandır proje.

Buna karşılık, kimi projelerin üzerinde kimi işlerden daha fazla durulduğu da bilinen gerçek. Engeli kimbilir nedir, ne olmuştur; aşılammışsa aşılamaz olduğundan mıdır?

Duran yazı yoğurur projeyi. Açılmasını kısa ya da uzun süre beklersiniz. Topağın dağılmayacağı sanısı iyi kötü kesinleştiğinde dosya kaldırılır. Arasına dönülebilir ona, küller eşelenir, zaman içinde toplanan yeni işaretler eklenir ucuna. Gün gelir, aralarından biri birdenbire harekete geçer.

İnsan hiçbir projesinden bütün bütüne vazgeçmez. Ola ki ondan yorgun düşer. Dinlenmeye, dinlendirmeye çekilir.

Projeler biriktiğinde, hangisinin Godot'su pusudadır, bunu kestirmek güçleşir. Onlara topluca baktığımızda, içinizdeki eskimişliklerin, yıpranmışlıkların, yorgunlukların sırasının, önceliklerinin değişkenliğini farkedersiniz. Yeni bir kıvılcımın eski bir yangın yerine kesinkes düşmeyeceğini kim ileri sürebilir?

*Bu Kalem Melûn'*un sağ üst köşesine ilıstirdiğim © işaretinin bir açıklaması bu: Projelerin üzerinde sonuna, sonuma kadar söz sahibiyim, demek istiyorum.

Onları günışığına çıkarırken, ikinci bir açıklama ekleniyor: Projelerimin üzerinde, gereken göndermeyi yaptıktan sonra, eli kalem tutan herkes söz sahibidir, demek de istiyorum. Şüphesiz bir kitap düşüncesinden bir film, bir sergi düşüncesi de doğup serpilebilir.

Seçim yaparken, iki yandan, iki yönlü bir eleme yaptığımı eklemeliyim: Kesinkes bütünleyeceğime inandığım projelere de, "Kırmızı Siyah Defter" de biriken minör projelere de yer açmadım *Bu Kalem Melûn'* da: Onların nabzı farklı atsın, diledim.

Bir de, projelerin bazılarında "örnekler" kullandım, açılım hizalarına ilişkin ipucu vermek amacıyla. Bazılarındaysa, "genel plan"ı vermekle yetindim. Tek bir paragrafta özetlediklerime gelince: Onları böylelikle kullanıma daha açık kıldığuma inandım.

Bu Kalem Melûn, öteki projelerin yanındaydı, 1987'den beri. O nasıl sıyrıldıysa...

1. *Kara Din* (1974)

Bir Savonarola/Mansur karşılaştırma denemesi. Louis Massignon'un dört ciltlik Hallacı Mansur çalışmasının etkisiyle tasarlanmış bir iş. O dönem, Bataille'ın "théologie négative" yaklaşımının dümen suyundaydım: Fransızca yazılmış, kapsamlıca bir denemenin sonunda.

Tanrısal sevi, suçluluk, özyitim ve libido, taşkının psikolojisi başlıca odaklardı.

VII-XII. yüzyıllar arasında, İslâm kültüründe simya geleneğinin uzantıları, Attar'ın Tasavvuf anlayışı, Zanadika arası kayboldu "Kara Din".

2. ay Kitabı (1974)

Önce Ankara'da Bilge Karasu'yla, sonra Stockholm'de Yavuz Çekirge'yle, birlikte yazılması öngörölmüş bir tören kitabı: Hangi çay nasıl yapılır; hangi çay neden, ne zaman seçilir; hangi karışımından ne umulur; neden sabahları cam bardak; neden akşamları porselen fincan; çaydanlık nasıl kullanılır; çay hangi sıcaklık düzeyinde gerçek tadını verir... kimlere çay ikram edilmemelidir sorusuna dek uzanan eğlenceli bir ortak proje. Mektuplaşmalara yol açmıştır.

3. *Opoyaz'dan Tartu'ya* (1974-75)

Yazılıydı, “Eleştirel Araştırmalar” ın ikinci bölümü, geniş çapta notları alınmış, çatısı çatılmış bu çerçeveye dayanacaktı:

- Saussure Devrimi.
- Prag Dilbilim Okulu ve Hlebnikov’un Babil’i.
- Yaşlı Jakobson ve Lévi-Strauss: “Kediler” Olayı.
- Benveniste’in Açtığı Ufuk.
- Dönüşümsel Dilbilim: Kristeva Eşliğinde.
- Yuri Lotman & Co.
- Wittgenstein ve Dil Felsefesine Giriş.
- Lacan ve Saussure: Dil, Bilinçaltının Nesi Olur?

4. İlm-i Simya Sözlüğü (1973-75; 1984; 1989)

Başlangıçta tehlikeli, sonraları ehlileşmiş, makûl bir ilişkim oldu Simya ile. Zaman, beni mesafeyle metinler üretmeye yaklaştırdı.

Simyanın kimi temel kavramları (Büyük Yapıt, Kırmızıya ya da Siyaha Geçiş, Felsefi Altın...), kimi temel simgeleri (Nil'in ilk basımının kapağında *Başkalaşım*lar'ın toplu baskısına kadar kuyruğunu kovalayan Ouroburos...), kimi temel araçları (fırın, imbik, çengel...), kimi temel portreleri (Flamel, Cabbar, Paracelsus, Agrippa...) klâsik gravürleri eşliğinde, kısa ve derişik tanım denemeleriyle biraraya gelsin istedim. 1984'te yeniden döndüm tasarıma, bazı maddeleri yazdım [hatta birkaçını Milliyet'te (!) yayımladım da], geri çekildim. Sonra altı kırkbeş tayfası kışkırttı beni, bir daha döndüm konuya, kimbilir –

5. Yazı/m: Yazı & İletişim Tarihi (1976-77)

Proje, önceleri, bütünüyle bir “huruff tarih” çalışmasını hedefliyordu. Platon, Hegel, Lévi-Strauss, Derrida’nın Rousseau okuması dörtgeni. Sonra eksen kaydı: Söz’ün Belleği’nden başlayarak, daha az felsefi, daha çok kişisel bir çatıya yöneldim. Aynı dönemde, Ertuğrul Özkök’le yatağı genişletip ikiye böldük, çalıştık, yürümedi. Ardından, Kitap-öncesi ve Kitap-sonrası, iki ayrı toplama yöneldim ve bir tür “filolojinin oluşum güzergâhını kurma arayışı”na saptım. Sonunda bir tomar kağıt üzerime çöktü.

84’te *Yazboz*’u kurmaya karar verdiğimde, arkadaki o tomar-dan geniş ölçüde besleneceğimi anladım: Bir kitap, bazen başka bir kitabın ölüsü üzerine inşa edilir.